

Verklaringsmodel HSK

Verklaren van gedrag

- ▶ Diagnoses beschrijven waarneembaar gedrag.
- ▶ Het verklaringsmodel zoekt naar wat ten grondslag ligt aan het gedrag dat zichtbaar is.

DOES als uitgangspunt

- ▶ Diepgaande verwerking van informatie
- ▶ Overstimulatie
- ▶ Emotionele reacties die intens kunnen zijn
- ▶ Sensorische sensitiviteit

Executieve functies

- ▶ Gedurende de schoolperiode worden dag na dag de executieve functies ontwikkeld en versterkt
- ▶ Plannen, ordenen
- ▶ Emoties reguleren
- ▶ Reactie op stimulus uitstellen
- ▶ Schakelen tussen werktaken etcetera

Deze hogere breinfuncties worden door HSK normaal gesproken goed ontwikkeld, maar soms kan het tijdelijk ‘verkeerd gaan’

Primaire emoties

- ▶ Kinderen leren tot hun 24ste zelfregulerend te worden
- ▶ Het is mogelijk dat we te vroeg te veel vragen. Kinderen reageren nog met hun limbisch systeem (zie lesbrief over het brein)
- ▶ Als er problemen zijn met prikkelverwerking of wanneer het op school of thuis niet goed gaat zal het kind met primaire emoties reageren
- ▶ De hogere breinfuncties zijn zich nog volop aan het ontwikkelen
- ▶ Primaire emoties zijn lastig te reguleren door jonge kinderen
- ▶ Deze emoties zijn een alarmbel voor de omgeving
- ▶ Zoek naar de reden ervan

Prikkels zoeken en prikkels mijden

- ▶ Er is een groep kinderen met een sterk pauze to check systeem. 70%
- ▶ Ze zijn introvert (zie de lesbrief over de persoonlijkheid)
- ▶ Zij kunnen gedrag laten zien dat lijkt op verlegenheid, maar dat zijn ze niet perse
- ▶ Bij te veel prikkels ineens kunnen ze naar binnen keren met de aandacht (bevriezen)
- ▶ Bij langdurige overprikkeling kan het kind prikkelmijdend worden
- ▶ Het zal uitdagingen steeds vaker uit de weg gaan

Prikkelmijdend/zoekend

30% HSK's is het eropaf-kind

Deze groep kinderen is extravert

Als de omstandigheden niet ideaal zijn kan het kind prikkelzoekend worden

Deze groep kinderen zal naar buiten gericht zijn

Als overprikkeling of onderprikkeling aan de orde is zoeken ze prikkels in de omgeving

Bij langdurige over/onderprikkeling zal het kind gaan opvallen door druk gedrag, soms gecombineerd met oppositioneel gedrag

Arousal en concentratie

- ▶ Je concentreren is het richten van je eigen wil
- ▶ Het is niet aangeboren maar wordt aangeleerd

Arousal en concentratie

- ▶ Overprikkeling leidt tot concentratie verlies
- ▶ Onderprikkeling idem
- ▶ Het kost het HSK veel mentale inspanning om in beide gevallen geconcentreerd te blijven
- ▶ Ontlading volgt vaak thuis

Waar merk je aan dat er problemen zijn met arousal?

1. Stemvolume/manier van praten
2. Taakgerichtheid
3. Activiteitsniveau
4. Mate van oogcontact

Dabrowski

- ▶ Volgens deze psychiater zijn in intense tijden gedragskenmerken zichtbaar die tijdelijk spelen, we zouden ze niet primair als stoornis moeten beoordelen
  - ▶ Hij noemde een aantal gevoeligheden die dan zichtbaar kunnen zijn (zie de lesbrieven over Persoonlijkheid)
1. Psychomotore gevoeligheid → energiek en gekenmerkt door hyperactiviteit bij spanning. Snel praten en handelen, rusteloosheid en nerveus. Activistisch.
  2. Sensorische gevoeligheid → zintuigelijke prikkels worden intens ervaren en kunnen bij spanning te veel afleiden en zorgen voor irritatie en concentratieverlies.

Dabrowski

1. Imaginaire gevoeligheid → visueel, fantasie, gedachten en gevoelens worden makkelijk gevisualiseerd (beeldend gemaakt). Bij spanning: Fantasiewereld (dromerig) of clownesk.
2. Emotionele gevoeligheid → diepgaand en intens kunnen voelen. Bij spanning: stemmingswisselingen, te veel opgaan in de omgeving, te veel blijven hangen in morele rechtvaardigheidskwesties.
3. Intellectuele gevoeligheid → denkt graag na, leerhongerig, wil begrijpen, theoretiseren. Houdt van ontdekken, onderzoeken. Bij spanning: te veel argumenteren, te sterk rationaliseren. Alles alleen vanuit het intellect benaderen. Zich verliezen in passies.

Spiegelen

- ▶ Alle kinderen tot tien jaar spiegelen hun omgeving
- ▶ Vanaf het elfde jaar wordt het IK bewustzijn met grote sprongen versterkt
- ▶ Emoties, stemmingen en reflexen worden gespiegeld
- ▶ Zij zoeken overeenkomsten maar vinden de verschillen, dit kan een gevoel van verwarring geven en alleen zijn
- ▶ Er is nog onvoldoende lichaamsbewustzijn om te begrenzen
- ▶ HSK spiegelen heel makkelijk omdat ze heel visueel zijn en tactiel gevoelig

Derde trainingsdag verdieping van dit onderwerp

Alles op jezelf betrekken

- ▶ Te weinig begrenzen, empathie en te veel subtiele signalen bij anderen (in sociale situaties) opmerken, kunnen er toe leiden dat de HSK te veel op zichzelf betreft wat er gebeurt.
- ▶ Als een ander kind in de klas straf krijgt kan dit voor een HSK reden zijn er op door te denken en het van zichzelf te maken.
- ▶ Reacties van anderen kunnen te persoonlijk worden gemaakt.

Onrechtvaardigheid

Er kan een grote hang naar rechtvaardigheid zijn.

Er zijn diverse vormen van rechtvaardige behandeling:

- ▶ Op correcte manier met anderen omgaan
- ▶ Voldoende waardering krijgen voor de eigen inzet
- ▶ Regels op school moeten rechtvaardig worden ingezet en besluiten moeten rechtvaardig worden genomen.

Als hier gebrek aan is kan het kind (of de ouder) de kwaliteit rechtvaardigheid te veel van het goede gaan inzetten en dwars of rechtlijnig worden, of misschien de leerkracht te veel gaan uitdagen het eigen gedrag te wijzigen.

- ▶ Deze groep kinderen is meestal heel gewetensvol. Voordeel is dat ze niet vaak in zeven sloten tegelijk lopen

Lawaai-gevoeligheid

- ▶ Langdurige overprikkeling kan leiden tot gevoeligheid voor lawaai. Deze gevoeligheid is vaak een voorbode voor burnout
- ▶ Plotseling lawaai kan schrik veroorzaken (reflex)
- ▶ Problemen met reflexintegratie kunnen ook voor gevoeligheid voor lawaai zorgen
- ▶ Zet niet steeds oordoppen in. Het kind zal gevoeliger worden voor lawaai
- ▶ Leer het kind proactief te reageren op lichaamssensaties (schrikprotocol) of te vragen of het wat stiller kan, ergens anders een herstelmoment te nemen, een ander zintuigsysteem er naast in te zetten (staand werken, tangle of droedelen)

Reflexen

Sensoriek leidt tot motoriek

Soms zijn reflexen nog heel sterk bij deze groep kinderen of is er een probleem met de sensomotorische ontwikkeling

- ▶ Lawaaigevoeligheid
- ▶ Niet rechtop kunnen zitten
- ▶ Slissen, lispelen
- ▶ Bal niet kunnen vangen, handen die niet samenwerken
- ▶ Kruisen van de middenlijn lukt nog niet

Als helpende tools niet werken kan een reflexintegratiebehandelaar of Ergotherapeut helpen

Intense emotionele reacties

- ▶ Alles raakt het HSK dieper
- ▶ Erken de emoties van het kind altijd
- ▶ Kinderen kunnen zich gaan schamen voor hun reactie
- ▶ Toon dus altijd begrip
- ▶ Lacherig doen of het gevoel geven dat er overdreven wordt gereageerd zorgt voor meer prikkels en schaamte
- ▶ Jongens huilen niet omdat het niet stoer is
- ▶ Emoties als boosheid en verdriet mogen er zijn

Boosheid/woede

Door opstapeling van prikkels kan irritatie ontstaan die leidt tot ontlading

Woede aanvallen zijn een alarmbel

- ▶ Ga naast of achter het kind staan
- ▶ Spreek met zachte stem
- ▶ Ga uit de situatie
- ▶ Laat eerst kalmeren
- ▶ Straffen en belonen (time out) zorgen voor verbreken van verbinding
- ▶ Niet doen dus, blijf er bij en geef vertrouwen
- ▶ Het kind zal kalm worden als er niet meer prikkels worden toegevoegd

Huilen

- ▶ Is een ontlading
- ▶ Kan uit een reflex voortkomen
- ▶ Lachen en huilen tegelijkertijd
- ▶ Huilen als emotionele reactie gebeurt soms omdat de emotie van anderen wordt gespiegeld
- ▶ Huilen bij pijn als er een grotere sensitiviteit voor pijn is

Opgewonden gedrag

- ▶ Komt vaak voor wanneer er iets leuks gaat gebeuren
- ▶ Het pauze to check kind wil graag van te voren weten wat er gaat gebeuren
- ▶ Het eropaf kind kan het beter wat later vernemen omdat het opgewonden gedrag zal laten zien.
- ▶ Blij druk, het kind loopt over van enthousiasme

Ik zie dat je druk bent. Je bent met je aandacht steeds bij wat voor leuke dingen er gaan gebeuren. Ik snap dat heel goed. Het is leuk, maar ook spannend. Dus kun je best druk worden. Nu wil ik echter dat je gaat werken, straks kun je weer aan alle leuke dingen denken. (waar ben je met je aandacht)

Moeite met veranderingen

- ▶ Veranderingen staan gelijk aan onveiligheid, ook als het leuk is.
- ▶ Het gevoelige zenuwstelsel zoekt naar ordening en regelmaat, maar dit wordt doorbroken.
- ▶ Geef het kind tijd om te wennen aan een nieuwe plek in de klas.
- ▶ Erken de gevoelens van het kind.
- ▶ Begeleid het door in dialoog te gaan, niet door bagatelliseren

Sensitiviteit voor afwijzing

- ▶ Wat wordt waargenomen kan op zichzelf worden betrokken
- ▶ Subtiele signalen als gezichtsuitdrukking en houding worden vaak meegenomen in het gevoel van afwijzing
- ▶ Harde taal, scheldwoorden en fysieke overmacht op het schoolplein worden ook vaak zo opgevat
- ▶ Het kind kan te snel een gevoel hebben dat anderen hem niet accepteren
- ▶ Het kind kan gepest worden omdat het opvalt qua gedrag/uiterlijk en omdat ze een minderheid vormen

- ▶ Leer het kind aanvaarden dat niet iedereen sensitief reageert op anderen. Blijf in dialoog. Leer relativeren. Het scheiden van gevoelens en gedachten van anderen kan ook helpen in het geval de HSK alles te makkelijk op zichzelf betreft.

Gedepremeerde indruk

- ▶ Doordat er te diep en te lang wordt gereflecteerd kan het kind zich somber gaan voelen
- ▶ Het kind kan de emoties en stemmingen van anderen te veel op zichzelf betrekken
- ▶ Door te lang stil te staan bij eigen fouten en vergissingen kan het kind somber worden
- ▶ Wanneer het kind te vaak onderprikkeld is somberheid soms ook zichtbaar
- ▶ Herbeleving van nare gebeurtenissen
- ▶ Het kind kan zichzelf verliezen in bepaalde thema's zoals WO II en rampen

Perfectionisme/faalangst

- ▶ HSK willen van nature consciëntieus werken en graag voldoen aan de verwachtingen en eisen van de omgeving
- ▶ Ze doen graag hun best
- ▶ Bij overprikkeling kan dit veranderen in perfectionisme
- ▶ Ze zijn dan niet tevreden met het resultaat
- ▶ Complimenten kunnen een tegengesteld effect hebben, ze zullen een volgende keer nog beter willen werken
- ▶ Een keer misgeschoten is altijd mis
- ▶ Beelddenkers kunnen een perfect plaatje in hun hoofd hebben dat ze niet precies zo kunnen vormgeven

Schaamte en schuldgevoel

- ▶ Groot verantwoordelijkheidsgevoel en perfectionisme kunnen leiden tot schuld en schaamte. ‘Het lukt me niet en het is mijn eigen schuld.’
- ▶ Deze kinderen reflecteren diep op hun falen of de fouten die ze maakten
- ▶ Schrik leidt in dit geval tot het uit de weg willen gaan van situaties
- ▶ Leer ze in een innerlijke dialoog te gaan: klopt het wat ik meemaakte? Klopt het wat ik er over dacht? Gaat het altijd fout? Waar ben ik wel goed in?
- ▶ Deze kinderen hebben meer positieve bevestiging nodig omdat ze te lang blijven stilstaan bij hun vergissingen
- ▶ Sta vaak stil bij positieve ervaringen
- ▶ Zet tegenover elke negatieve ervaring een positieve (weet je nog wel?)

Visueel-ruimtelijk en nog niet volgorderlijk denken

- ▶ 50% van de HSK is in staat volgordelijk te plannen, te werken en te handelen.
- ▶ 50% heeft hier dus meer moeite mee. Zij hebben meer begeleiding nodig bij het plannen van hun werk en het ordenen van hun ervaringen
- ▶ Deze groep denkt op dezelfde wijze als de eerste 50% kinderen. Maar de eerste groep is in staat om

Verdieping op dit thema in de derde trainingsdag

Trance gevoeligheid

- ▶ Bij een lage alertheid kan een kind in trance lijken (starende ogen)
- ▶ In trance wordt alles nog wel waargenomen maar er wordt geen waarde toegekend aan de waarnemingen
- ▶ Het kind luistert wel maar geeft geen betekenis aan waarnemingen
- ▶ Herhaling van instructies is dan vaak voldoende bij HSK
- ▶ Het aandachtsprotocol werkt goed bij deze groep

Aandachtsprotocol

- ▶ In het woord aandacht zitten de woorden ‘denken’ en ‘aan’
- ▶ Waar je aan denkt daar ben je met je aandacht
- ▶ Je kunt denken aan iets dat gebeurde in het verleden
- ▶ Je kunt denken aan iets in de toekomst
- ▶ Je kunt dagdromen en denken aan je dromen
- ▶ Spreek af dat je tijdens het werken graag wilt dat de kinderen met hun aandacht daar zijn. Als je merkt dat ze met hun aandacht er niet bij zijn kun je ze vriendelijk wijzen op de poster en zeg je: waar ben je met je aandacht? Ga weer terug met je aandacht naar je werk. Als iedereen klaar is mag je met je aandacht weer ergens anders naar toe.